

Za rdestem zbarveným na Hrabanovskou černavu

Národní přírodní památka "Hrabanovská černava" je výjimečně zajímavý močál u Lysé n. L. Opět jsem se tam vypravil, abych mohl představit určité vybrané rostliny patřící mezi nejvzácnější v rámci celé květeny České republiky. Jsou oficiálně chráněné v nejpřísnější kategorii kriticky ohrožených druhů, které byly skoro vyhubeny a v současnosti ještě rostou tak na 2-3 místech. Na 55 ha měřící močálovité ploše Hrabanovské černavy jich také již od r. 1934, kdy začala být státem chráněna (tehdy na poloviční rozloze), několik úplně vymizelo a již je nikdo nenalezl. Poslední zevrubná revize lokality provedená v letech 1983 a 1984 potvrdila nikoli dřívějších 16 kriticky ohrožených druhů, ale jen 8. Ostřice Buxbaumova, mařice pilovitá, šášina rezavá nebo sítina slatinná, patřící mezi ně, jsou na lokalitě zachovány v rozsáhlých porostech, jak jsem viděl v červnu r. 2025. Třtina přehlížená, která už možná u nás nemá ani 3 naleziště, je na Hrabanovské černavě také místy hojná.

Soustředím se na největší vzácnost, rdest zbarvený (*Potamogeton coloratus*), který býval vzácným druhem Polabských tůní a močálů, ale r. 1977 byl pozorován naposledy, právě na Hrabanovské černavě. V tůňce, která byla časem příliš obohacena živinami z okolních polí. Rdest nebyl nalezen ani o 6 let později při zmíněné revizi, a byl tudíž považován i na naší poslední lokalitě za zcela vymřelý. O 30 let později byl v jiné části lokality vybagrován ani ne metr hluboký rybníček. Roku 2008 tam bylo přeneseno 40 kg bahna z místa posledního výskytu, protože se vědělo, že některé vodní či obojživelné rostliny mohou přežívat mnoho let v „semenné bance“. Zapadlá v bahně čekají na příznivé podmínky pro vyklíčení. Tento pokus o záchranu se opravdu podařil a podrobnosti o tom byly publikovány (Kaplan et al. 2014, Aquatic Bot.119: 91-99).

Tím by toto dnešní sdělení mohlo končit. Příběh má však ještě pokračování, a navíc se prozradila jedna zatím nepopsaná zvláštnost ve způsobu života této mimořádné botanické vzácnosti. Výše zmíněná studie popisuje rdest zbarvený jako vodní rostlinu, se vzplývajícími výhony na hladině. Tak se skutečně jevil v prvních letech po vyklíčení, kdy rostl uprostřed rybníčku. Jemu nejpodobnější druh, rdest vzplývavý (*P. natans*), ostatně tímto způsobem roste v mělkých i hlubších tůních a rybnících. V roce 2025 jsem na Hrabanovské černavě našel kolonie rdestu zbarveného na třech navzájem vzdálených místech. Ve dvou uměle vyhloubených rybníčcích byl pouze na úplné mělčině při okraji hladiny, ale větší část kolonie byla na pomalu vysychajícím bahně a měla listy jiného vzhledu, pevnější a zelenější, než měly lodyhy ve vodě. Byla to hojně odnožující pozemní, lépe řečeno bahenní forma. Právě při

ústupu vody, kdy již lodyhy spočívaly na substrátu, dotvářela se plodenství. Tam, kde by rdest mohl růst a setrvat v hlubší vodě podobným způsobem jako rdest vzplývavý, se na žádném místě vůbec nevyskytl! K dovršení tohoto pozorování přispěl nález další kolonie úplně mimo tůň, a sice v dráze žacího stroje, vzniklé při omezování expanze rákosu sečením. Tam semena rdestu zbarveného zřejmě zanesla voda při jarní záplavě. Musela vyklíčit v louži vytlačené v bahně koly těžkého stroje. V době pozorování již bylo místo bezvodé, jenom mokré a zastíněné řídkým rákosem a ostrícemi. Zkrátka tento rdest jsem nemohl považovat za rostlinu vysloveně vodní, jako jsou jiné rdesty. Ve vodě musí vyklíčit jeho semena, ale jeho plodná životní forma je jiná: Po většinu vegetační sezony jde o rostlinu bahenní čili limózní.

Vysvětlení této adaptace tkví ve známé skutečnosti, že Hrabanovská černava je mokřadem vzniklým na artézských vývěrech vody, bohaté na vápenaté ionty. Dále je známo, že vydatnost těchto zdrojů je silně proměnlivá během roku, ale liší se i v různých letech. Je to popisováno jako „pulsací hydrologický režim“. Právě na něj je rdest zbarvený dokonale přizpůsoben a modernizován schopností rychlého přechodu z vodní do bahenní formy. Umí žít i při rozmarech artézských pramenů.

Největší vzácnost, rdest zbarvený (*Potamogeton coloratus*)

Lokalita Hrabanovská černava u Lysé n. L., jediné přirozené naleziště rdestu zbarveného

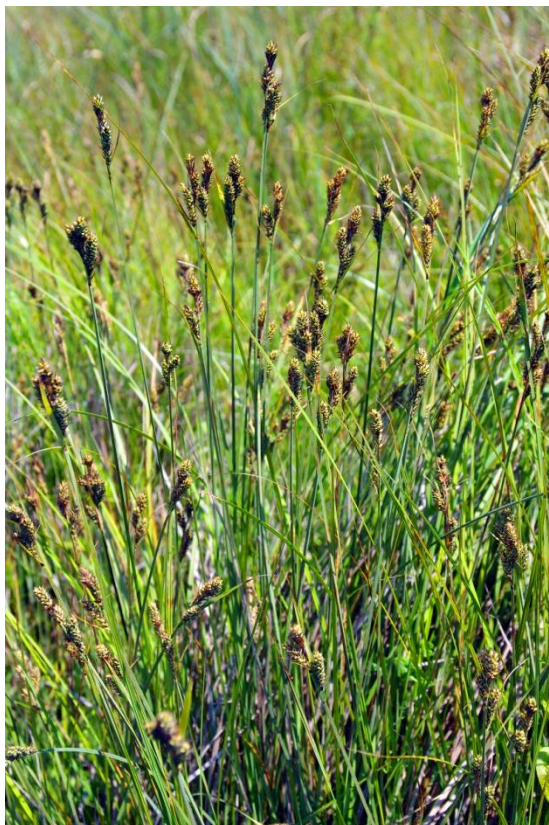
Rybníček s výskytem rdestu zbarveného na břehu.
Ve vodě je vidět pouze porost řasy *Chara hispida*

Rdest zbarvený, vodní forma

Rdest zbarvený, bahenní forma

Ostřice Buxbaumova (*Carex buxbaumii*), kriticky ohrožená

Rostlinné společenstvo s dominantní ostřicí Buxbaumovou, ve fytocenologickém systému patřící k mezotrofní vegetaci vysokých ostřic svazu *Magno-Caricion elatae*

Třtina přehlížená (*Calamagrostis stricta*), kriticky ohrožená

Hnědavý porost tvoří sítina slatinná (*Juncus subnodulosus*), kriticky ohrožená

Šášina rezavá (*Schoenus ferrugineus*), kriticky ohrožená

Porost šášiny rezavé na písčitém podkladu v okrajové části lokality

Mařice pilovitá
(*Cladium mariscus*),
kriticky ohrožená

Společenstvo s mařicí pilovitou, ve fytoocenologickém
systému řazené do asociace *Cladietum marisci*